

stands- of vakorganisatie(s) de gemeederen heeft beoerd, alsook de critiek, die door anderen op het tot nu toe door de patroons ingenomen standpunt uitgebracht. Hier zal ik op dit vraagstuk niet nader ingaan; ik noemde het slechts ter illustratie van de breedheid der behandeling en van de opvatting van den Saamsteller.

De inhoudsopgave is buitengewoon overzichtelijk. Een gebrek van de lijst van geciteerde boeken, etc. is, dat daar niet zijn opgesomd de bladzijdennummers, waarop men de namen der genoemde schrijvers kan vinden, zooals wel gebeurt is met het „Zakelijk Register“.

Of ik geen bezwaren heb? Helaas, ja; en enkele zelfs zeer ernstige. De volgende, als de voornaamste, mogen hier, met een motiveering, worden genoemd.

Allereerst dan iets over de coöperaties. Hierbij heb ik meer een wensch dan een bezwaar. Het gaat over iets wat niet in het boek staat, doch er past groote beschouwing bij het noemen van punten, die men ook wel graag behandeld zou zien. Het boek is immers reeds zoo groot.

De hier volgende opmerking wordt dan ook meer gemaakt met het oog op een mogelijke herdruk.

De bespreking hiervan staat m.i. te veel in den antieken stijl. Daarin bezag men de coöperaties vrijwel uitsluitend als min of meer noodzakelijke correcties tegen de uitwassen van de naast of tegenover de coöperatie staande machten, welke men wel eens heeft samengevat onder het woord „de kapitalistische maatschappij“. (De „...“ zijn, naar ik hoop, in dit verband voldoende door- en voorzichtig). Het wordt echter meer dan tijd om erop te wijzen, dat de coöperaties met dezelfde eigenaardigheden en gebreken behept blijken te zijn als die „kapitalistische maatschappij“. Ik wil nu niet spreken over de aanzienlijke kapitalen in onderscheidene, vooral productie-coöperaties vastgelegd, maar meer wijzen op het streven om prijsregeling op te treden, niet alleen door het vasthouden, zoo mogelijk, van voorraden, doch ook door de vernietiging daarvan. Precies eender als de meest „vermaledijde“ kapitalisten (b.v. trustbesturen) hebben gedaan en ook wel eens enkele regering doet. Dat meestal zulke maatregelen toch niet hebben gebaat, laten wij hier nu maar verder onbesproken; ik wil het nu alleen hebben over het feit van de vernietiging van wat God ons heeft geschenken. Ik wijs dan op de vernietiging van land- en tuinbouwproducten e.d. Ieder kan weten, dat ook weer in dit jaar, in ons land, een groot deel van den oogst, waarvoor men zegt God te danken, (binnen enkele weken weer in een „dankure voor het gewas“) is vernietigd. En waarom? Omdat de prijzen niet voldoende waren, anders gezegd, omdat de voorraden onverkooft bleken tegen de prijzen, welke men wenschte. Wanneer men dan weet, dat zoo iets gebeurt onder den rook der groote steden, waarvan ieder ettelijke honderdduizenden consumenten herbergt, welke consumenten de door hen betaalde prijzen in vrij ernstige tegenspraak achten met de bewering van niet-loonende prijzen, dan vraagt men zich wel eens af, met zekere verwondering, wat de boeren toch weerhoudt om dan desnoods zelf hun

*) Dit stuk is verzonden op 27 October j.l., doch kon wegens plaatsgebrek niet eerder worden opgenomen.

waren rechtstreeks onder de consumenten te plaatsen. Men hoort dan meestal, dat hier een dwang der veilingbesturen een rol speelt. Boeren, die zich vandaag aan de veilingorganisaties zouden onttrekken, worden schijnbaar voor goed uitgesloten. (Alweer precies eender als met de arbeids-getrouwen geschiedt in en na een staking). Zoo ontstaat de vrees, dat men te eeniger tijd dus niet zal kunnen profiteren van de voordeelen, welke door de veilingorganisaties zijn te verkrijgen en ook wel eens zijn verkregen. Als men nu weet, dat de veilingen dikwijls in coöperatief verband zijn gesticht, dan doet zich de ernstige vraag voor, of de boeren voor zoo'n vernietigings-daad, of de toelating daarvan, verantwoord zijn door hun vrees, evenbedoeld, en door het zich verschuilen achter de veilingbesturen en den door deze op hen uitgeoefenden dwang. Deze vraag ook: wordt eenig individueel mensch van zijn verantwoordelijkheid onthouden (al was het ook voor nog zoo'n gering deel), omdat anderen met hem samen iets doen, hetzij goed, hetzij verkeerd? Of moeten wij blijven volhouden, dat ieder mensch rechtstreeks jegens God verantwoordelijkheid blijft dragen? Ik denk, dat de laatste vraag door niemand onzer ontkennend zal worden beantwoord. Dat men toch zoo dikwijls in lijnrechten strijd met het zoo-even uitgesproken beginsel ziet handelen, zal men wel min of meer verklaard moeten achten door de „psychologie de la foule“. Maar die psychologie verandert geen letter aan de geboden Gods en vermindert niet in het geringste de verantwoordelijkheid van elk mensch tegenover zijn God. Het moet daarom, ongeacht den vorm waarin en de omstandigheden waaronder dit geschiedt, zoo krachtig mogelijk worden afgekeurd, dat iets van wat eenmaal door God geschenken is, wordt vernietigd, zonder dat ernstige pogingen worden ondernomen, dat geschapene tot zijn bestemming te brengen. (Natuurlijk spreek ik hier niet over de vereischte verstandelijke inrichting van de bodem-cultuur. Dit vraagstuk heeft met dit alles niets te maken.) Ik heb niet onderzocht of, maar acht toch ook zeker niet geheel onwaarschijnlijk, dat onder de boeren, welke zelf, (zij het krachtens gebod van een veilingbestuur), of anders door dat veilingbestuur hun waren (doen) vernietigen, behoorlen belijders van den Christus. Kunnen dezulken nog langer het „Onze Vader“ bidden? Het „Onze Vader“ in zijn geheel, dus niet alleen de bede om het dagelijksch brood, maar ook nog enkele andere? Ik meen van niet. En ik meen voorts, dat die geheele taktiek van voedselvernietiging, alleen maar ter wille van een prijspolitiek, Gods toorn moet opwekken en ons allen onder zijn vloek moet brengen. Zooals onlangs geschreven is:

„... Werp groente de gulzige kalk ten vrant!...“

„Vergaan zult gij in overvloed“.

(ex Perschoor „De Reformatie“ 21 Oct. 1932).

En nu had ik het zoo vanzelfsprekend geacht, dat in een boek, bijzonderlijk vervaardigd voor jongelingen, ook op deze ernstige dingen eens werd gewezen. Want de jongelingen van vandaag zijn over enkele jaren zelfstandig en als boeren misschien ook in deze vraagstukken gewikkeld. Men zou kunnen tegenwerpen, dat ieder, die de algemeene beginselen heeft leeren kennen, zijn weg in dezen moet weten te vinden. Inderdaad zou ik tot voor eenige tientallen jaren die opmerking allezins op zijn plaats geacht hebben. Doch bij dit vraag-

niet uitgemaakt, dat hij ook gelijk heeft in zijn verwachting van een toekomstig aardsch-Joodsch rijk, want de mogelijkheid blijft dan toch nog bestaan, dat zulk een profetie in geestelijken zin zou moeten worden verstaan. De Berkhoff verzet zich wel tegen het aannemen van zulk een geestelijken zin, maar we hebben gezien, dat er gevallen zijn waarin we door de Schrift zelf tot het erkennen van zulk een zin genoopt worden; we hebben zelfs gezien, dat ook De Berkhoff in bepaalde gevallen er niet van tusschen kan een geestelijken, of althans beeldsprakigen zin te aanvaarden. Maar toch, het moet toegegeven, indien het onmogelijk is, dat nā de ballingschap nog beloften van terugkeer uit de ballingschap gegeven worden, dan is in ieder geval het beroep van De Berkhoff op de profetie van Zacharia van heel wat meer betekenis, dan het beroep dat hij op tal van andere Oud-Testamentische plaatsen heeft gedaan, waarin van een herstel van Israël sprake is, maar waar dat herstel in den regel doelt op 'therstel na de Assyrisch-Babylonische ballingschap. Maar stel eens omgekeerd, dat De Berkhoff, bij nader onderzoek van de Heilige Schrift, in het ongelijk gesteld wordt, en blijkt, dat ook nā den terugkeer uit de ballingschap beloften van terugkeer nog zeer wel mogelijk zijn, dan zou daarmee de sterkste pijler, waarop hij zijn constructie van een nog toekomstig Joodsch rijk bouwt, hem ontvallen, en zou de zwakte van zijn geheele betoog wel in een heel schel licht worden geplaatst.

Laten we dus eens zien, hoe het met dit punt staat. Daartoe willen wij de profetie uit Zach. 8 eens voor een oogenblik geheel buiten beschouwing laten, en ons wenden tot het boek der Psalmen. Daar vinden we den 126en Psalm, waarvan het buiten kijf is dat die na den terugkeer uit de Babylonische ballingschap werd gedicht: in vs 1-3 wordt van dien terugkeer als een groote daad Gods gesproken, die de grootste vreugde heeft gewekt. Maar nu lezen we in de laatste drie verzen van dezen Psalm een dringende en roerende bede om een wending in het lot der ballingen, en om een rijken oogst op het zaad dat zij thans met tranen zaaien. Wanneer we hier letten op de gebruikte beelden, kan het moeilijk aan twijfel onderhevig zijn, dat hier ook met name bedoeld wordt een toevloed van bewoners voor het Heilige Land uit degenen die nu nog in den vreemde verkeeren; dat

stuk schijnt, als bij zoo vele andere, een detailbehandeling niet overbodig. Welnu, tot zoo'n detailbehandeling had dit boek ongetwijfeld aanleiding mogen zijn; het had zoo nog beter kunnen medewerken tot de vorming van een groep menschen, die zich Gode meer gehoorzaam moeten willen toonen dan den menschen.

Slechts in het voorbijgaan zij er nog op gewezen, dat het ook een beginselzaak is te waarschuwen tegen borgstellingen, die immers inhererent zijn aan vele coöperaties.

Een ernstig bezwaar heb ik tegen de behandeling van het vraagstuk der werkstaking. Indien ik zeg, dat de Saamsteller geheel staat op het standpunt, door mij bestreden in mijn artikel, onlangs verschenen in „De Reformatie“ (nrs 12/8/1932 tot 30/9/1932) dan weet men voldoende het standpunt van den Saamsteller en ook voldoende de oorzaak en den aard van mijn bezwaren. Ik mag daarom ten aanzien van het algemeene bezwaar wel verwijzen naar mijn evenbedoeld artikel. Volledigheidshalve merk ik even op, dat de Saamsteller aan de gebruikelijke twee „voorwaarden“ nog een derde toevoegt, doch deze uitbreiding geeft geen aanleiding zijn betoog anders te bezien dan dat van anderen, door mij bestreden.

Bij de lezing van hoofdstuk XVI „De strijdmiddelen der vakorganisaties II“, dient men ook te lezen hetgeen o.a. op blz. 342 gezegd wordt ten aanzien van het overheids-personeel. Men weet uit mijn bovengenoemd artikel ook, hoe ik over die (onder)scheiding in de principieele behandeling van het werkstakingsvraagstuk denk.

Ik meen, dat er gereede aanleiding bestaat om op enkele punten van hetgeen de Saamsteller zegt, nader in te gaan. Want hij heeft de groote verdienste voorbeelden te geven. Het is eens niet ten onrechte gezegd, dat het werken met voorbeelden kan strekken tot het beter verstaan van elkaar. Zoo ook hier: juist door het gebruik der voorbeelden kan men eerst goed zien tot welke, m.i. volstrekt verwerpelijke praktijken men kan komen.

Op blz. 372 steit de Saamsteller, dat de werkstaking „plicht“ „kan“ zijn „om Gods wil“; als gewerkt moet worden in een goddelooze omgeving. In de toelichting wordt dan het vloeken genoemd.

Zoo op het eerste gevoel zullen wij allen geneigd zijn hier den Saamsteller gelijk te geven, omdat wij immers instemmen met Zondag 36 van den Heidelbergischen Catechismus, die het vloeken typeert als de bijna-grootste zonde. Doch laat ons verder denken. Als inderdaad het vloeken „om Gods wil“ bestreden moet worden ook door middel van een staking, dat is dus, n.m.m., door een verwringing van wat onder Gods leiding zelf tot stand gekomen is, dan vraagt men zich tevergeefs af waarom dat alleen nu maar toepasselijk is in het burgerlijke leven en niet b.v. in het militaire? Waar werd (en wordt misschien nog) meer gevloekt dan in het leger? Wil de Saamsteller inderdaad voor zijn verantwoording nemen een advies aan onze jonge menschen om nu ook op dezen grond dienst te weigeren? Ik heb het nergens gelezen in zijn boek. Een verwijzing naar het verschil tusschen het gezag van de overheid van en in het leger en dat van den patroon, helpt ons niets. Want wij zullen immers Gode altijd meer gehoorzaam moeten zijn dan welk mensch ook. Men versta mij dus wel, het

volgt nog niet uit het gebruik van de zegswijze „wend onze gevangenis“, want naar Hebraeische eigenaardigheid beteekent deze zegswijze ook hier waarschijnlijk niets meer dan: „breng een keer in ons lot“; maar het volgt wel uit het beeld van de „waterstroomen in het Zuiden“, de rijke, frissche waterstroomen die in den regentijd het dorre, zanderige Zuiden doorsnijden, en dan in die dorheid in korten tijd een weelde van malsch, sappig gras en schoone bloemen doen ontstaan; en nog meer uit het beeld van „zaad“ en „schoven“. En waarom konden de teruggekeerde ballingen nu zoo iets bidden en verwachten? Omdat er zoovele Israëlieten in den vreemde waren achtergebleven, omdat de teruggekeerden slechts betrekkelijk gering in aantal waren. En wij weten dan ook dat er later, onder Ezra en Nehemia, nog weer nieuwe scharen uit den vreemde naar Kanaän getrokken zijn. Welnu, als de teruggekeerde ballingen nog om meerderen terugkeer konden bidden en daarop konden hopen, waarom zou het dan onmogelijk zijn dat een profetie als Zacharia in des Heeron naam aan de teruggekeerden nog verderen terugkeer beloofde? Letten wij ook op het gebod van Nehemia. Als hij, nog drie-kwart-eeuw na Zacharia, gehoord heeft van den droeven staat waarin zich de teruggekeerde ballingen bevinden, herinnert hij den Almachtige aan diens belofte aan Mozes, dat Israël wel om zijn zonde zou worden verstrooid onder de volken, maar, als het tot bekeering kwam, dat God het dan zou doen terugkeeren: „al waren uwe verdrevenen aan het einde des hemels, ik zal hen vandaar verzamelen, en zal ze brengen tot de plaats die ik verkoren heb om mijn naam aldaar te doen wonen“ (Neh. 1:9). Het is duidelijk, dat Nehemia op deze belofte wijst, omdat hij den indruk heeft dat deze in den terugkeer der ballingen, zooals die tot op dat oogenblik had plaats gevonden nog niet ten volle vervuld was; en het is eveneens duidelijk, dat hij dus van den Heere bidt en verwacht, dat Hij deze belofte nog verder in vervulling zal doen gaan. Nogmaals vraag ik: waarom zou het dan onmogelijk zijn dat de profetie Zacharia in des Heeren naam aan de reeds teruggekeerden nog verderen terugkeer uit de ballingschap beloofde?

En wanneer we nu naar Zach. 8 zelf terugkeeren, dan zien we dat ook dit hoofdstuk met genoegzame klaarheid bewijst, dat het niet alleen niet onmoge-

vloeken met trekke met „steking“

Het twi geving; h ingaan.

Ik acht eerste (var willen ver maken, dat cept in de

Het viert een arbeide ook wordt. t.a.v. het ge de rest en tot sta tegenover komen. Ik keerd aanj volgens he ping“, van gaat nooit. deze bepa uit innig v ren dan b anderen, d rekenen zij zijn „roepi houding, n

Het vijfde als plicht. geval word gezin en b voor den b mogelijk. E king uitein aan den 5 kindertoesh economisch het vraggs oplossing n tegenover c ling de bel kunnen be spreek steel de (overige aanslag we verbiadt vo uitvoerbaar maar..... v zoo'n onder de Saamste wil“.

Men lette loon, voldoe voor een g

Dit alles nging, onze in de prakt zal bereike Saamsteller „plicht“ is men mij ui

lijk is dat nog beloof schap ged ting van d den in de

Het hoo den toorn ting van heeft geui Heeren, di zich heeft belofte van deze belo weinig gek er op, da te wonde En nu vol heirscharen het land c gangs der dat zij in E en zij zulle God zijn 7, 8). Wat belofte va der terugge schijnt, za uit de o p verspreide keeren na waarlijk in en 8, die z lijk vooraf als een an heid bij d betrekking keer, teger weer in el moeten vo charia gee de minste ling ook Er zijn u Kantteeken lofte in ge de verloss door de p Christus. Berkhoff z

POPULAIR-WETEN- [SCHAPPELUKE SCHEISEN

Het Chillasme en het Oude Testament.

L.

De profeet Zacharia.

Een tijdgenoot van den profeet Haggai is Zacharia, zoon van Berechja. Uit Ezra 5:1 weten wij dat deze beide profeten gelijktijdig onder de teruggekeerde ballingen zijn opgetreden om hen tot hervatting van den gestaakten tempelbouw aan te sporen. En Zach. 1:1, 7 leeren ons dat Zacharia evenals Haggai geprofeetst heeft in het tweede jaar van Darius, dat is dus het jaar 521 voor Chr.; terwijl in Zach. 7:1 melding wordt gemaakt van een profetie uit het vierde jaar van denzelfden koning, het jaar 519.

Wij hebben van dezen profeet een toezegging dat de Heere der heirscharen zijn volk zal verlossen uit vreemde landen in het Oosten en in het Westen en ze zal terugbrengen in Jeruzalem (in hfdst. 8; men zie vooral vs 7, 8). Hier verzekert De Berkhoff, dat de vraag, bedoelt de profeet wellicht de Babylonische ballingschap en de verlossing daaruit, geheel niet meer kan gelden, daar die ballingschap nu voorbij was, en Zacharia optrad onder het wedergekeerde Israël. Hij meent dus voor zijne opvatting vooral met een beroep op den profeet Zacharia buitengemeen sterk te staan, en is overtuigd, dat men met het oog op de profetie van Zacharia, wanneer men de Heilige Schrift eerlijk wil verstaan en haar gezag ten volle aanvaardt, tot het aannemen van een toekomstig nationaal Joodsch rijk in de periode vlak vóór het wereld einde wel zal moeten komen (zie De Christusgeering, bldz. 196, 197). Het is dus voor de kwestie die ons thans bezig houdt van zeer groot belang, dat wij er ons ernstig en nauwgezet rekenschap van geven, of De Berkhoff hierin gelijk heeft, dat het onmogelijk is, dat bij Zacharia nog een belofte van terugkeer uit de Babylonische ballingschap gevonden wordt, omdat die terugkeer reeds heeft plaats gehad. Stel, dat De Berkhoff hierin gelijk heeft, dan is daarmee weliswaar nog